

Boris Dubinia muistellen

Viime vuoden elokuussa edesmennyt Boris Dubin (1946–2014) lukeutui Venäjän tunnetuimpiin sosiologeihin ja kääntäjiin. Hän kuului niihin vielä Stalinin aikana syntyneisiin älymystön edustajiin, jotka onnistuivat säilyttämään sisäisen vapautensa vastapainona myöhäisneuvostokauden kyyniselle valheellisuudelle. Dubinin tuotannosta on vaikea tehdä yhteenvedoa, koska hänen mielenkiinnonkohteensa olivat hänen laajan sivistyneisyytensä ansiosta hyvin moninaisia. Hän oli sosiologi siinä missä kirjallisuustieteilijä, kulttuurintutkija, antropologi, sosiaalipsykologi tai historioitsija. Häneen sopii Marc Blochin huomio, että ellei ihminen ole täydellinen typerys, hän on kiinnostunut kaikista tieteenaloista, mutta valitsee itselleen vain yhden. Dubin valitsi sosiologian, jonka lasien läpi hän lähestyi kaikkia muita käsittelemiään tieteenaloja. Kiinnostuneisuus eri asioiden sosiologisesta aspektista edellytti häneltä kuitenkin näiden perinpohjaista tuntemusta, mitä voi pitää malliesimerkkinä aidosta tieteidenvälisestä lähestymistavasta. Nyt, Dubinin poismenon jälkeen, lieene turvallista sanoa hänen lukeutuneen niihin Venäjän kulttuurihistorian merkikhenkilöihin (kuten vaikkapa Pjotr Kapitsa, Jevgeni Tarle tai Mihail Gasparov), jotka jäivät oman lähtemättömän leimansa kaikkeen mitä he tekivät.

Dubin syntyi Moskovassa vuonna 1946 ja valmistui filologiksi Moskovan yliopistosta. Nuorena runoilijana Dubin oli lähellä tunnettua SMOG-ryhmää (kirjainyhdistelmä viittaa venäjänkielisten sanojen ”rohkeus”, ”ajatus”, ”visio” ja ”syvyys” alkukirjaimiin). Myöhemmin hän siirtyi kääntämään runoutta, ennen

kaikkea ranskasta ja espanjasta. Dubin työskenteli päätoimisesti viisitoista vuotta Neuvostoliiton valtionkirjastolla. Juuri siellä hän siirtyi, omien sanojensa mukaan puolivahingossa, sosiologian pariin, kun hänet siirrettiin kirjaston alaisen yhteiskuntatutkimuksen osastolle. Sitä kautta hän tutustui Juri Levadaan ja hänen piiriinsä. Dubinin sanoin: ”Luin verrattain laajasti: sosiologiaa, etnografiaa, antropologiaa, historiaa, jonkin verran filosofiaa. Valitsin kerralla laajan spektrin, enkä ole siinä mielessä ammattisosiologi. Minusta tuli ammattisosiologi ainoastaan sattuman kautta, mutten ole koskaan varsinaisesti opiskellut sosiologiaa tai valmistunut siitä” (Borusjak 2009a). 1980-luvun taitteeseen myös ajoittuvat Dubinin ensimmäiset kulttuurisosiologiset tutkimukset. Perestroikan aallonharjalla Levadan piirin ympärille muodostui vuonna 1988 julkisen mielipiteen tutkimuksen keskus VTsIOM (*Vsesojuznyi tsentr izuštšeniija obštšestvennogo mnenija*), minkä myötä Dubin siirtyi lopullisesti sosiologian pariin. Putinin hallinnon painostuksen käydessä 2000-luvun alussa liian kovaksi, VTsIOM:in työntekijät päättivät perustaa uuden riippumattoman tutkimuslaitoksen ja suostuttelivat Levadan antamaan sille nimensä.

Dubin oli mukana lähes kaikissa Levadan keskeisissä projekteissa, jotka oli omistettu Neuvostoliiton yhteiskunnallisten jälkiseurausten tutkimiseen. Dubin oli aitiopaikalla reflektoimassa systemaattisesti sisältäpäin Venäjällä viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana tapahtuneita muutoksia. Hänen eri yhteiskuntatutkimusryhmiä ja historiallisia muistia käsittelevät tutkimuksensa ovat

saaneet klassikon aseman. Erityisen paljon huomiota Dubin omisti eri tiedonsosiologisille kysymyksille. Juuri hänelle kuuluu huomio siitä, että suuri isänmaallinen sota on Brežnevin kauden tärkein tapahtuma. Pysähtyneisyyden aikakaudella nk. voitonpäivä kaikkine juhlallisuuksineen sai nykyisen sakraalin merkityksensä, ensin neuvosto- ja sittemmin venäläisen identiteetin rakentajana. Yhdessä Levadan piirin kanssa Dubin seurasi lähietäisyydeltä vapauden tunteen nopeata katoamista Venäjältä. Yhdessä viimeisistä haastatteluistaan hän kuvaili Venäjän tilannetta seuraavasti:

Olemme kollegojen kanssa aina kovanneet Venäjän ”erityisen tien” ideaa kompensatorisena. Asiat menevät huonosti, emme itse pysty vaikuttamaan mihinkään, valtiovalta varastaa kaikkialta minkä kerkeää. Kompensatioksi syntyy ajatus ”erityisestä tiestä”, jota seuraamalla Venäjästä on aina muka tullut suuri ja mahdollava. Oikeasti Venäjä on kukoistanut ainoastaan silloin, kun se on mennyt samaa tietä muun maailman kanssa ja löytänyt sen kanssa yhteisiä orientaatiopisteitä. Mutta kompensatio-ajattelu on voitolla ja loppujen lopuksi ihmisistä on hauskaa, että Venäjä onnistuu nöyryyttämään muuta maailmaa. Mistä muusta voi piha-piirin huligaani unelmoida? Että kaikki pelkäisivät. (Šubina 2014.)

Ehkä parhaiten Dubin tunnetaan kuitenkin hänen kulttuurisosiologisista tutkimuksistaan. Hän käsittelee erityisesti lukijan roolia ja kirjallisuuden yhteiskunnallista tasoa useista eri näkökulmista ja laajalla historiallisella läpileikkauksella. Monet historiallisetkin tekstit on kirjoitettu ottaen huomioon tämän päivän kokemus. Venäjällä tapahtuneet jyrkät kulttuurin muutokset ja toisaalta nopeasti ilmestyneen po-

Boris Dubin lukeutui Venäjän tunnetuimpiin kulttuurisosiologeihin ja kääntäjiin. Kuva: Wikimedia Commons

pulaarikulttuurin problematiikka ovat teemoja, joihin Dubin palasi aika ajoin läpi uransa.

Vaikka Dubin mielsi itsensä ennen kaikkea sosiologina, muodosti kääntäminen hänen toimintansa toisen puolen, joka ei kuitenkaan ollut erillään hänen yhteiskunnallisista intresseistään. Hänen käänösvalintansa on ymmärrettävä haluna saattaa Venäjän kulttuuriseen kiertoon tekstit, joiden tunteminen on nykyaikaiselle sivistyneelle henkilölle olennaista ja humanistisille tieteille välttämätöntä, riippumatta siitä mitä mieltä niistä sattuu olemaan. Usein epätraditionaalisten tekstien kääntäminen asetti hänet tutkijan asemaan, jossa hän joutui käsittelemään filologisia tai laajemmin taiteentutkimuksellisia kysymyksiä, siinä missä puhtaasti filosofisiakin (Dubin, 2001, 296–297). Dubin tunnetaan ehkä parhaiten Jorge Luis Borgesin kääntäjänä, mikä on varmasti jättänyt jälkensä kaikkiin Dubinin teksteihin. Koko Dubinin tuotanto voitaneen mieltää yhtenäisenä haarautuvien polkujen puutarhana. Borgesin ohella hän on kääntänyt mm. Julio Cortazaria, Calderon de la Barcaa, Guillaume

Boris Dubinin keskeisiä teoksia

- Dubin, Boris (2001), *Slovo – pismo – literatura: otšerki po sotsiologii sovremennoi kultury*. Moskva: NLO.
- Dubin, Boris (2004), *Intellektualnye grupy i simvolitšeskie formy: otšerki sotsiologii sovremennoi kultury*. Moskva: NLO.
- Dubin, Boris (2005), *Na poljah pisma: zametki o strategijah mysli slova v XX veke*. Moskva: Emergency Exit.
- Dubin, Boris (2010), *Klassika, posle i rjadom*. Moskva: NLO.
- Dubin, Boris (2011), *Rossija nulevyh: političeskaja kultura, istoričeskaja pamjat, povsednevnaia žizn*. Moskva: ROS-SPEN.
- Gudkov, Lev & Dubin, Boris (1994), *Literatura kak sotsialnyj institut: stati po sotsiologii literatury*. Moskva: NLO.

Apollinaire’ia, Samuel Beckettia, Henri Michaux’ta, Emil Ciorania, Fernando Pessoaa, Pablo Neruda, Jean Starobinskya, Susan Sontagia, Hannah Arendtia, Isaiah Berlinia, Octavio Pazia, Bruno Schulzia, Czesław Miłoszia, Giorgio Agambenaa, Michel de Certeau’ta ja Jose Ortegay-Gassetta. Kuten hän eräissä haastattelussa totesi:

Yleisesti ottaen nämä kaksi ääripäätä, sosiologia ja kirjallisuus, eivät koskaan repineet minua eri suuntiin, vaan pikemminkin ristesivät ja yhdistivät. Ja koska jatkoin joidenkin kollegoideni kanssa vielä vanhasta muistista kirjallisuus-sosiologian parissa, niin siinä varsinkin yhdistyi kirjallinen suuntautuminen ja sosiologinen optikka. (Borusjak 2009b.)

Dubin kuvaili kerran osuvasti, että ”Venäjä on jättiläismäisen periferian maa, mikä on äärimmäisen merkittävä historiallinen, kulttuurinen, sosiaalinen ja taloudellinen tekijä” (Šubina 2014). Tällaisessa kontekstissa Dubinin kaltaisten henkilöiden roolia on vaikea yliarvioida. Monet yhteiskuntatieteilijät ovatkin ottaneet Dubinin poismenon hänen itsensä niin tarkasti reflektoidun aikakauden päättymisenä. Venäjän kaltaisessa yhteiskunnassa, josta puuttuvat välttämättömät kulttuuria ylläpitävät instituutiot,

on Dubinin kaltaisilla yksilöillä tavallista korostuneempi merkitys. Niinpä hänen poismenonsa onkin kahta suurempi menetyksin Venäjän tutkimukselle kuin venäläiselle yhteiskunnalle.

Mika Mihail Pylyš

Lähteet

- Borusjak, Ljubov (2009a), Boris Dubin o vremenah Borhesa i natšala sotsiologii. Beseda s sotsiologim Borisom Dubinym. – *Polit.ru* 25.10.2009. <http://www.polit.ru/article/2009/10/25/dubin/>
- Borusjak, Ljubov (2009b), Ot VTsiOMA k ”Levada Tsentru”. Beseda s sotsiologim Borisom Dubinym, vtoraja tšast. – *Polit.ru* 4.11.2009. <http://polit.ru/article/2009/11/04/dubin/>
- Dubin, Boris (2001), *Slovo – pismo – literatura: otšerki po sotsiologii sovremennoi kultury*. Moskva: NLO.
- Šubina, Marija (2014) Boris Dubin: ”Nam nesti vsju tjažest rasplaty”. Neopublikovannoe intervju. – *Colta* 21.8.2014. <http://www.colta.ru/articles/society/4319>